

Working Papers in
Philosophy

Szerkesztő: Kovács Gábor

2016/9

Az igazság tanúsítása Heideggernél

Pongrácz Tibor

Filozófiai Intézet
MTA BTK



Institute of Philosophy
Research Centre for the Humanities
Hungarian Academy of Sciences

A szerzőről

Pongrácz Tibor tudományos munkatárs, MTA BTK Filozófiai Intézet, kutatási terület: hermeneutika, Heidegger filozófiája. Legutóbbi publikáció: Paideia, mérték, igazság. In: *Hatalom és filozófia*. (Szerk. Schwendtner Tibor) L'Harmattan. 2016

Abstract

On the Testifying of the Truth by Heidegger

This essay is the first part of a study, which examines the role of the testimony in the “Being and Time”. As the testimony does not belong to the primary categories of the work, and Heidegger does not even thematize it, the meanings of it are only to be found in the shadow of the leading existentials (death, conscience, guilt, resoluteness). In the centre of the examination is the testifying of possibility.

Pongrácz Tibor: *Az igazság tanúsítása Heideggernél*

Ha megfogadjuk Odo Marquard gyakorta elismételt örökbecsű tanácsát: engedve a szokásnak, kezdjük az elején, akkor érdemes rövid konzíliumot tartani a címben szereplő három szó összetartozásának dolgában. Az igazság és a tanúsítás összekapcsolása evidensnek tűnik, hiszen végső soron a tanúsítás összes (Aleida Assmann tipológiája szerint: jogi, történeti, vallási és morális) formája valamiképp az igazság hitelesítésének kérdése körül forog. Feltehetően ugyanígy az igazság és Heidegger nevének társítása sem vet fel kételyeket, elvégre a heideggeri filozófia fókuszában álló létkérdés köztudomásúlag ekvivalens az igazság kérdésével. A harmadik páros, Heidegger és a tanúsítás összefüggése azonban korántsem magától értetődő, méghozzá több szempontból sem. Egyfelől a tanúsítás modern filozófiai diskurzusának tenorját leginkább Ricoeur, Derrida vagy Agamben nevével szokás fémjelezni; ennek fényében nem meglepő, hogy például Sibylle Schmidt említést sem tesz Heideggerről a tanúsítás etikai és episztemológiai oldalait vizsgáló átfogó könyvében.¹ Másfelől a heideggerológia sem mutat különösebb érdeklődést a tanúsítás fogalma iránt, aminek a legfeltűnőbb jele, hogy a heideggeri filozófia kulcskategóriáinak gyűjteményét tartalmazó indexek, kézikönyvek a tanúsítás (Bezeugung, Bezeugen, Zeugnis) fogalmát jórészt föl sem tüntetik.

A számomra hozzáférhető filológiai segédapparátusok áttekintése a következő eredménnyel járt: Inwood, Dahlstrom és Vetter szótárai² nem ismerik ezt a címszót. Petkovšek indexe³ ugyan közli a Bezeugung-ot, de a Zeugnis-t és a művének címében jelzett időtartam (1919-1927) alatt tartott előadásokban szereplő igei alakokat már nem fogja be a radarja. Az általam ismert legátfogóbb, az életmű nyolcvankét kötetére kiterjedő mutató, Jaran és Perrin három kötetes munkája,⁴ csak a Zeugnis kifejezést tünteti fel, a Bezeugung valamint az igei alakok hiányoznak. Ami igazán elgondolkodtató, hogy a legismertebb index, Hildegard Feické,⁵ semmilyen formában sem jelzi a tanúsítást, holott a Bezeugung kifejezés a

¹ Sibylle Schmidt: *Ethik und Episteme der Zeugenschaft*. Konstanz: University Press. 2015

² Michael Inwood: *A Heidegger Dictionary*. Oxford–Maldeen: Blackwell, 1999; Daniel O. Dahlstrom: *The Heidegger Dictionary*. London–New York: Bloomsbury, 2013; Helmuth Vetter: *Grundriss Heidegger*. Meiner. 2014.

³ Robert Petkovšek: *Heidegger-Index (1919-1927)*. Ljubljana: Universitas Labacensis Facultas Theologia, 1998

⁴ François Jaran – Christophe Perrin: *The Heidegger Concordance*. London–New York: Bloomsbury, 2013

⁵ Hildegard Feick – Susanne Ziegler: *Index zu Heideggers 'Sein und Zeit'*. Tübingen: Niemeyer. 1991. Itt jegyzem meg, hogy R. A. Bast és H. P. Delfosse munkáját (*Handbuch zum Textstudium von Martin Heideggers 'Sein und Zeit'*. Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog. 1980) nem vettem számításba, ez a mű ugyanis a

*Lét és idő*ben nemcsak paragrafus- (54. és 60. §), hanem fejezetcímbe (2. szakasz 2. fejezet) is szerepel.

Mindent egybevéve: a fogalmak birodalmában orientáló feladatot betöltő szótárak és mutatók közötti bolyongás lehangoló eredményt hozott. Ebből egyenes következnék is, hogy ha a manuálék – stílszerűen szólva – nem tesznek tanúságot a tanúsításról, szedhetjük a sátorfánkat; ezen a vidéken nincs keresnivalónk. Csakhogy mi azt állítjuk: a tanúsítás nemcsak hogy előfordul az életműben (ez önmagában, kivált egy ekkora oeuvre esetében, még semmit sem jelent), de a komparzéria statisztika-szerepéből kiválva fontos rendeltetést tölt be a *Lét és idő* lapjain, és az életút következő bő évtizedében.

Bizonyos heideggeri fogalmak mozgását, nevezetesen azt, hogy azok egy időre előtérbe kerülnek, majd más, velük rokon fogalmak mögött eltűnnek, a paideia kapcsán nemrég⁶ megpróbáltam a csillagászatból kölcsönvett műszavakkal jellemezni. Ezek szerint az *emerió* fázisának tekinthetjük azt, amikor előtűnik, terminus-jelleget ölt a fogalom, ahogyan egy égitest is kilépve egy bolygó vagy hold takarásából megmutatja magát, s *immerzió*nak, amikor háttérbe szorul, miként az égbolton is bekövetkezik az égitestnek a hold árnyékába való behúzódása. A tanúsítás fogalma ilyen emerzív fázisának föltérképezésére teszünk kísérletet az alábbiakban.

I.

Első lépésben – rövid szemantikai vizsgálódás keretében – a *Lét és időt* fogjuk vallatóra. A tanúsításhoz kapcsolódó kifejezések egyik formája, a Zeugnis, a hétköznapi nyelvhasználat természetes ingadozásának megfelelően a bizonyíték, tanúbizonyosság, dokumentum jelentéskörében mozog. Dolgok – legfőképpen szövegek – bizonyítóerejére vonatkozik, így mindenekelőtt a híres (Hyginustól származó) Cura-fabulára, amit Heidegger „preontológiai tanúbizonyoságnak (Zeugnis)”⁷ nevez. Jóllehet, innen a szövegek tanúsító szerepéhez, s ezáltal a testamentum aliorum, a mások által szolgáltatott tanúbizonyosság érvényének régi ismeretelméleti problémájához is vezethet út, mégsem érdemes nagy feneket keríteni a dolognak, mert a tanúsítás specifikus jelentése nem kap benne hangsúlyt. Ennél érdekesebb esetnek tűnik, amikor a „közvetett tanúsítás” (indirekte Bezeugung) formulába

főmű szinte teljes szókészletét felöleli, ennél fogva benne a válogatás, „kanonizálás” szempontja nem játszik semmiféle szerepet sem.

⁶ Vö. Pongrácz Tibor: Paideia, mérték, igazság. In: *Hatalom és filozófia*. (szerk.: Schwendtner Tibor) Budapest: L'Harmattan – Magyar Daseinanalitikai Egyesület. 2016. 93-107.o.

⁷ Vö. Martin Heidegger: *Lét és idő*. Budapest: Osiris. 2001. 231; 233.o. A Zeugnis ilyen értelmű használatára – tehát ami kifejezetten szövegek általi tanúságra utal – számos példát találhatunk az életmű más helyein is. Például: *Vom Wesen der Wahrheit*. (GA34) Frankfurt am Main: Klostermann. 1988. 12-13.o., vagy: *Erläuterungen zu Hölderlins Dichtung*. Frankfurt am Main: Klostermann. 1981. 69; 134; 157.o.

(vö. *Lét és idő*: 309.o.) vagy ennek verzióiba ütközünk. A közvetett tanúsítás – amit minden további nélkül indirekt bizonyítékként is érthetünk – a tanúsításnak az a módja, amikor valamely jelenség az alapjául szolgáló fenomén elleplezésének bizonyul, s ez az elleplezés az eredendő fenomén „bejelentkezésére” adott kitérő, elhárító jellegű reakció formáját ölti. Jól illusztrálja ezt a következő két passzus: „A halál elől való hanyatló meneküléssel (...) a jelenvalólét mindennapisága azt bizonyítja (bezeugt), hogy maga az akárki is már eleve mint halálhoz viszonyuló lét van meghatározva, még akkor is, ha kifejezetten nem is ’gondol a halálra’” (296.o.). „A jelenvalólét hanyatló mindennapisága ismeri a halál bizonyosságát, és mégis kitér a bizonyoslét elől. De ez a kitérés annak alapján, ami elől kitér, fenomenálisan arról tanúskodik (bezeugt), hogy a halált mint a legsajátabb, vonatkozás nélküli, meghaladhatatlan, bizonyos lehetőséget kell felfognunk” (299.o.). A közvetett tanúsítás tehát közeli rokona a deficiens modusnak; benne is, mintegy ex negativo, kiütözik, hogy az önállónak látszó jelenség valami primer fenoménhez tartozik hozzá. Tanúsítás és összetartozás bensőséges kapcsolatára külön is felhívnánk a figyelmet, mert ez a mozzanat a tanúsítás fogalmának későbbi pályafutásában lényeges szerepet játszik majd.

A tanúsítás bennünket leginkább foglalkoztató jelentése, ahol terminus szerepkörbe kerül, a halál-fejezet végétől (52.§) kezdve bontakozik ki. De még mielőtt rátérünk ennek a jelentésnek a tisztázására, számot kell adnunk arról, mit is értünk terminus szerepen. Habár a tanúsítás már említett fejezet- és paragrafuscímekben való előfordulása valamint e szó többszöri kurziválása (310, 324, 334.o.) mind ebbe az irányba mutatnak, az ugyanakkor tagadhatatlan, hogy Heidegger a *Lét és idő*ben nem explikálja ezt a fogalmat, gyakori szokásától eltérően nem ruházza fel új jelentéssel, ahogy nem veti etimológiai, vagy történeti elemzés alá sem. A tematizálás hiánya azonban nem jelenti azt, hogy a tanúsítás állandósult szerkezetek tagjaként ne térne vissza rögzített és kiemelt kontextusokban; épp az ismétlődés ilyen formájából következik a terminológiai jelentősége.

Visszatérve a keresett jelentéshez: Heideggert a szóban forgó helyen az a kérdés foglalkoztatja, hogy miként lehet bizonyosságra szert tenni a halállal kapcsolatban, s ennek a bizonyosságnak az igazság miféle módja feleltethető meg. A dolog tétje valójában túlmutat a halálon, mivel azzal a kérdéssel kell dűlőre jutni, hogy a jelenvalólét (Dasein) hétköznapi, a létezők gondozásához kötött létmódján túl beszélhetünk-e a jelenvalólét saját haláláig előrefutó, tulajdonképpeni *egész-létéről*, vagy ez a tulajdonképpeniség pusztán valamiféle kívülről ráerőltetett eszmény, ami nem a jelenvalólét létszerkezetében gyökerezik, hanem legfeljebb esetleges értékválasztásának függvénye. Végző soron azon áll vagy bukik a tulajdonképpeniség és ezáltal az egész-lét ügye, hogy sikerül-e bizonyosságot nyerni az

ontológiai interpretáció előfeltevéséről, nevezetesen arról, hogy a jelenvalólét egzisztenciája „a jelenvalólét egy faktikus eszményén” alapul (359.o.). E körül – az első látásra fából vaskarikának ígérkező – faktikus eszmény körül forog majd a tanúsítás jelentésének kérdése. Először a felvetődött problémához csatolt módszertani prelúdium menetének azt a vonulatát próbáljuk meg követni, amelyik a bizonyosságtól a meggyőződésen át a tanúsításhoz vezet.

Heidegger abból a fenomenológiai, de voltaképp már az arisztotelészi paideia-gondolatban⁸ is megtestesülő maximából indul ki, hogy a bizonyosságnak, az evidenciának a dolog természetéhez kell idomulnia, vagyis minden fenoménhez a neki megfelelő mértékvétellel kell közeledni, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a bizonyosság nem a tudomány univerzális metodikai sztenderdjei betartásának eredményeképp áll elő, hanem a dologhoz történő hozzáférés a priori mozzanata. Heidegger erről így ír: „Az igaznak tartás elégségessége ahhoz az igazságigényhez méri magát, amelyhez tartozik. Ez az igazságigény a feltárandó létező létmódjából, valamint a feltárás irányából nyeri jogosultságát. A létező különbözőségével és a feltárását irányító tendenciának, valamint a feltárás horderejének megfelelően változik az igazság módja és vele a bizonyosság” (298.o.). Ennek a bizonyosságnak, amely megfelel a halál fenoménjének, Heidegger ki is jelöli a módját: „A bizonyosság egy módusza a *meggyőződés*. A jelenvalólét ebben egyedül a felfedett (igaz) dolog tanúbizonyosságán keresztül határozhatja meg ehhez viszonyuló megértő létét. (298.o.)” A meggyőződés fogalma különös eset: alighogy elkezd, be is fejezi a *Lét és idő*beli pályafutását, ugyanis az itteni előforduláson kívül a könyv hátralevő részében nem említi többé Heidegger. A német eredeti azonban beszédesebb a magyar megfelelőjénél, s ez magyarázatot adhat erre a hirtelen eltűnésre. A meggyőződés németül *Überzeugung*, ami szabad szemmel is látható módon a *zeugen* (tanúsítani) ige származéka; Kluge etimológiai szótára szerint az *überzeugen* eredetileg azt jelentette: *durch Zeugen überführen*, tanúkkal (rá)bizonyítani. Az előző Heidegger-idézet második mondata nyilvánvalóvá is teszi ezt a genetikus kapcsolatot, amennyiben a meggyőződésben „a felfedett (igaz) dolog tanúbizonyosságának” (Zeugnis) tapasztalata játszódik le. Minthogy az etimológiai kapcsolat a németben hidat ver a meggyőződés és a tanúsítás közé, ennél fogva helyénvalóbb eltűnés helyett áttűnésről beszélni.

Heideggernek a bizonyosságot tanúbizonyosággként értelmező felfogásából következő gondolatát, hogy „az igaznak-tartás elégségessége ahhoz az igazságigényhez méri magát, amelyhez tartozik”, érdemes összevetni Sybille Schmidtnek a tanúsítás igazságérvényéről tett

⁸ Vö. a 6. jegyzet

megállapításaival. Schmidt Arisztotelész nyomdokain haladva azt fejtegeti, hogy a tanúsítás „nem a matematikáról, a természettörvényekről vagy a metafizikáról szól, hanem az emberi tettekről és tapasztalatokról”.⁹ Ebből következően nem a teoretikus megismerés birodalmában, a szükségszerűség világában honos, hanem az emberi cselekvés alternatívákat kínáló területén, a kontingenciától meghatározott gyakorlatban, s ezért a retorikához és a dialektikához tartozik. Így például a jogi kontroverziák világához, ahol a vita szituációjának egyik jellemzője épp a bizonyítékok hiánya. „Ahol ugyanis egyértelmű, kielégítő bizonyítékok (Beweise) állnak rendelkezésre, ott a disszenzust e bizonyítékok bemutatása révén konszenzusban lehet feloldani. A tanúkat azonban épp *más bizonyítékok hiányában* idézik be.”¹⁰ Schmidtnak nyilvánvalóan igaza van a tanúsítás gyakorlat-központú antik felfogásával kapcsolatosan, s ha némileg meghosszabbítjuk gondolatmenetét, azt mondhatjuk: ha a tárgyalóteremben csak jobb híján, mintegy a magasabb „igazságfaktorú” bizonyítékokat nélkülözve folyamodnak a tanúkhöz, még inkább így van ez a teoretikus tudás szentélyében. Sőt, a tanúsítás itt egyedül számba vehető változata, a tekintélyek tanúságára történő hivatkozás, argumentum ad verecundiam-nak számít, s mint ilyen egyenesen száműzendő a teoretikus bizonyítékok sorából. Mindezt csak azért vettük napirendre, mert ezáltal még tágabb összefüggésben válik láthatóvá, hogy Heidegger nem alkalmazkodik e tekintetben az első és második filozófia klasszikus felosztásához, a dologhoz magához való igazodás elve keresztezi a diszciplináris disztribúció rendjét. Heidegger ugyanis a jelenvaló lét ontológiájába (átvitt értelemben tehát a metafizikába, amennyiben az ontológia annak részét képezi) oltja be a tanúsítás fogalmát. Ennek következtében a tanúsításra nem mint a bizonyosság „tekintélyesebb” fajtáinak szurrogátumára kell tekintenünk, hanem mint a dolog igényeinek megfelelőre. Ez egyszerűen arra is rámutat, hogy a dologhoz való eredendő hozzáférés nem egyszerűen módszertani iskolázottságot követel, hanem megfelelő paideiát. A Heidegger által előszeretettel idézett, paideiára vonatkozó Arisztotelész-passzus („Az ugyanis a *paideia* hiánya, ha nem tudjuk, mire kell bizonyítékot keresni és mire nem”)¹¹ ezek szerint nemcsak prohibítív hatállyal rendelkezik, nemcsak az illegitim megközelítéstől óv meg, hanem az inverzét is magában foglalja, amennyiben a paideiában megmutatkozó mérték orientáló funkciót tölt be.

Mindazonáltal ezt a belátást mindaddig csak meghiteleztük, amíg nem mutattuk fel azt a médiumot (illetve modalitást), amiben a tanúsítás megvetheti a lábát. Ennek a médiumnak a

⁹ S. Schmidt: i.m. 65.o.

¹⁰ Uo. 65-66. o.

¹¹ Martin Heidegger: *Az alap tétele*. Gond. 2009. 29. o.

bemutatására akkor kerül sor, amikor Heidegger a halál bizonyosságát „kritikai felülvizsgálat” alá veti, hogy vajon kiállja-e ez a bizonyosság a legszigorúbb, apodiktikus bizonyosság próbáját. A bizonyosság-kérdés belvárosába érkezvén a következő problémával kell szembenézni: „Szigorúan véve a halálnak ’csupán’ empirikus bizonyosságot szabad tulajdonítanunk. S ez szükségképp elmarad a bizonyosság legmagasabb foka, az apodiktikus bizonyosság mögött, amelyet a teoretikus megismerés bizonyos területein elérhetünk” (299.o.). Szélesebb spektrumban vizsgálva már a halál empirikus bizonyossága is kételyeket vethet fel, legalább is a saját halál vetületében. Empirikusan ugyan találkozhatunk a halállal, de az mindig mások halálát jelenti; saját halálunkra vonatkozóan kénytelenek vagyunk Epikurosz szabályára hagyatkozni, miszerint amíg vagyunk, addig a halál nincsen, s mihelyt a halál beköszönt, mi nem vagyunk többé. Nem-létünkéről azonban – értelemszerűen – nem rendelkezhetünk tapasztalattal, következésképp a saját halálunkat illető asszertorikus bizonyosság státusza fölöttébb bizonytalan. Ugyanígy kétségek merülnek fel az apodiktikus bizonyosság oldaláról is, hiszen ezen a területen a *futurum contingens* problémájával találjuk szemben magunkat. Ez ügyben Arisztotelész állásfoglalása van érvényben (vö. a holnapi tengeri csata), hogy a jövőben bekövetkező dolgok megtörténte nem szükségszerű, szükségszerűnek pusztán azt tekinthetjük, hogy vagy bekövetkeznek, vagy nem. Az említett két modalításban az a közös, hogy a halál mindkettőben az élet utolsó felvonásának záróakkordjaként, mint *exitus* érkezik el, csak míg az egyik esetben a tapasztalat apóriájába, addig a másikban a tapasztalat kontingenciájába ütközik.

A bizonyosság médiuma következésképp nem lehet más, mint a lehetőség modalitása. Hogyan lehetséges ez? Csakis úgy, hogy mind a halál, mind a lehetőség fogalmát újra kell értelmeznie Heideggernek. A halál nem az élet végállomása, mert – ahogy a *Lét és idő* közvetlen előzményét jelentő előadásában fogalmaz – épp a halál elől való menekülésben (ezt neveztük korábban közvetett tanúsításnak) „válík fenomenálisan láthatóvá, hogy a halál nem valahonnan érkezik, hanem magába a jelenvalólétbe fészkelte be magát. A rá gondolni-nem-akarásban tanúsítja (bezeugt) a jelenvalólét a halálban való létét. De megfordítva is: a halál nem csak azáltal van a jelenvalólétben, hogy az a halálra gondol”.¹² Egyfelől tehát a jelenvalólét a meneküléssel közvetett módon tanúsítja a halál jelenlétét, másfelől ez a jelenlét nem egyszerűen a rá gondolás, valamifajta memento mori műve. Ugyanez a gondolat, hogy a halál nem végpont, hanem létmód, a *Lét és idő* hangszerelésében így szól: „A halál a jelenvalóléthez nem annak ’végén’ lesz hozzátoldva, hanem a jelenvalólét mint gond a saját

¹² Martin Heidegger: *Prolegomena zur Geschichte des Zeitbegriffs*. (GA 20) Frankfurt am Main: Klostermann. 1988. 437.o.

halálának belevetett (azaz semmis) alapja. A jelenvalólét létét eredendően uraló semmisség a jelenvalólét számára a halálhoz viszonyuló tulajdonképpeni létben lepleződik le” (355.o.).¹³

A halál tehát állandó eljövételben van, s oly módon van jelen, hogy mindeközben nem válik valóságossá. Ez az önmagát a megvalósulástól megvonó, mégis jelenvaló történés már megtapasztalható – ha nem is az empíria, hanem a léttapasztalat értelmében véve.

A nem valóságként történő jelenlét fogalma át is vezet bennünket a lehetőséghez. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt azt kell leszögeznünk, hogy a lehetőség nem azonos a potencialitás még-nemjével, ami tiszta idealitásként minden jelenléttől távol tartva magát, mintegy várat magára. A lehetőség nem a nemlét, hanem a nem-valóságos lét, s mint ilyen létezik.¹⁴ Ezért hangsúlyozza Heidegger, hogy a lehetőséget mindig *mint lehetőséget* kell figyelembe venni.¹⁵ A lehetőség – amiről a *Lét és idő* ismeretesen azt mondja, hogy „a valóságnál magasabban helyezkedik el” (56.o.) – tanúsításáról csak azért beszélhetünk, mert megtörténik. Minthogy a jelenvalólét fakticitása elválaszthatatlan a létmegértéstől – ne feledjük: Heidegger kezdettől fogva „faktikus élettapasztalatról” beszél –, így ami a létmegértésben megtörténik, az faktikus, ami nem jelenti azt, hogy reálisnak is kellene lennie. A faktikus nem a reálisra, hanem a megértésben megtörténőre vonatkozik. Heidegger hangsúlyozza, hogy a jelenvalólét fakticitását nem szabad összekeverni a kéznélévő dolog ténylegességével (vö. 75.o.); ha ezt tennénk, nem tudnánk megérteni például a következő, a 13. lábjegyzetben már említett kijelentést: „Saját halálához viszonyulóan létezvén a jelenvalólét faktikusan és állandóan meghal”. Ha a faktikusságot a ténylegességgel azonosítanánk, akkor abszurd eredményre jutnánk; ebben az esetben a jelenvalólét ténylegesen belehalna saját halálához való viszonyába, arról nem is szólva, hogyha ténylegesen belehalna, aligha tehetné ezt ráadásul „állandóan”.

A tanúsított lehetőség másik sajátossága a lehetőség hagyományos értelmével szemben, hogy nem tetszőleges vagy variábilis. Miután a tanúsított lehetőség Heideggernél igazságtörténés, ezért csak az választható, hogy elfutunk előle, vagy szembe nézünk vele. Például a lelkiismeret hangja esetében, ami szintén tanúsításra szorul, nem arról van szó, hogy ezt a lehetőséget mi teremtenénk meg, ugyanis „a hívás *belőlem* jön, de mégis rajtam *túlról*” (319.o.), vagyis ez a lehetőség *felszólít* arra, hogy tanúsíttassék. Ha tetszés szerinti

¹³ Ennek egy másik verziója, szintén a *Lét és idő*-ből: „Saját halálához viszonyulóan létezvén a jelenvalólét faktikusan és állandóan meghal, még mielőtt elérkezne elhunnya pillanatához”. (301.o.)

¹⁴ Ugyanez az idő horizontján így fejezhető ki: a valódi jövő (*Zukunft*) nem a tempus futurum, ami majd egyszer lesz (például az exitus pillanatában beköszöntő halál), hanem az el-jövő idő (*Zukunft*), aminek úgy van jelenléte (*Anwesen*), hogy közben nem válik jelen idejűvé (*Gegenwart*).

¹⁵ „(...) a lehetőséget *mint lehetőséget* kell megérteni, *mint lehetőségnek* kell kialakulnia, és a hozzá való viszonyulásban *mint lehetőséget* kell *elviselni*.” *Lét és idő*. 304.o.

értelmezési stratégiák lehetőségeivel közelednénk a lelkiismeret hangjának szólításához, akkor már abban mesterkednénk, hogy kijátsszuk őt, és nem maradna mit tanúsítani.

A lehetőség tanúsításának konstellációja azért is figyelemre méltó, mert elemi módon ütközik a tanúsításhoz rendelt hagyományos attribútumokkal. A tanúsítás jogi vagy történelmi szempontú alkalmazásának közege a valóság, hiszen egy valamirevaló tanúnak épp az a feladata, hogy a tőle telhető legnagyobb pontossággal számoljon be a szeme előtt lejátszódó esetről. A heideggeri tanúsítás ezzel szemben nem a valóságra referál, hanem a lehetőség dimenziójában mozog. Ezen a *médiumbeli* különbségen túl, a tanúsítás *körzete* is eltér a tradicionálistól, amennyiben a tanúsítás nem a világ tényeire és eseteire vonatkozik, hanem a jelenvalólét tulajdonképpeniségére, arra a lehetőségre, ami biztosítéka lehet a jelenvalólét *egészlegességének*: „A jelenvalólét tulajdonképpeni egészletére és ennek egzisztenciális szerkezetére vonatkozó (...) kérdés csak akkor lesz fenomenálisan kifogástalanul megalapozva, ha a jelenvalólét létének olyan lehetséges tulajdonképpeniségéhez tarthatja magát, melyről az maga tanúskodik” (310.o.). A szóban forgó körzet végső soron az egzisztencia igazságának terét fogja át, amit a halál, a lelkiismeret, a bűn és az elhatározottság konfigurációi határoznak meg. Ezek a fogalmak egy egységes, az elhatározottságban kulmináló folyamat stációit mutatják meg, s mindegyikük a tanúsításhoz vannak kötve, hiszen: „A tanúsításnak (Bezeugung) egy tulajdonképpeni *önmaga-lenni-tudást* kell értésül adnia” (310.o.). További, már előzőleg érintett különbség a hagyományos tanúsítás értelmezéshez képest, hogy ennek a régióknak más a *veritatív státusza*: itt nem merül fel a hamis tanúzás kérdése. Minthogy a tulajdonképpeniség lényegében igazságfordulat, ezért Heidegger szemében épp itt derül fény a jelenvalólét öncsalására, különféle menekülési praktikáira. A hamis tanúzás nem lenne egyéb, mint a tanúsítás megtagadása. Persze ez a tanúsítás ugyanakkor nem tesz egyszer s mindenkorra az igazság birtokosává abban az értelemben, hogy az valamiféle etikai tűzkeresztséget, a hibákkal és bűnökkel szembeni immunitást is jelentene; a tulajdonképpeniség nem az erények letéteményese, hanem inkább a végességgel való konfrontáció.¹⁶

Az előzőekben azt állítottuk, hogy a tulajdonképpeniségben mint a jelenvalólét egész-lenni-tudásának lehetőségében egy kévét alkot a halál, a lelkiismeret, a bűn, valamint az elhatározottság egzisztenciáléja, továbbá azt, hogy az egzisztencia igazságának régiója a

¹⁶ „(...) a lelkiismeret egzisztenciálisan megfelelő interpretációja sem garantálja a hívás egzisztens megértését. A vulgáris lelkiismereti tapasztalat éppúgy lehet komoly, mint ahogy valamely eredendőbb lelkiismeret-megértés komolytalan”. *Lét és idő*. 341-342.o. Az utolsó tagmondat a látszat ellenére nem a hamis tanúzás lehetetlenségének a cáfolata, hanem inkább annak a demonstrálása, hogy a lelkiismeret tanúsításának elmélete, a róla alkotott tudás, filozófia nem kezeskedik a lelkiismeret hangjának ontikus megértéséről.

tanúsításhoz köthető. Az alábbiakban ennek az összeköttetésnek a természetét szeretnénk röviden bemutatni. A tanúsítás – anélkül, hogy külön tematizálná Heidegger – a lelkiismeret-fejezetnek is a tengelyében áll: „A lelkiismeret egzisztenciális interpretációjának a jelenvalólét legsajátabb lenni-tudásának magában a jelenvalólétben *lévő* tanúsítását (Bezeugung) kell nyújtania. Az a mód, ahogyan a lelkiismeret tanúsít, nem valami közömbös kinyilvánítás, hanem előrehívó felszólítás a bűnös-létre. Az így tanúsítottat a hallásban ’ragadjuk meg’, amely a hívást a hívás által szándékolt értelemben torzítás nélkül érti meg” (342.o.). Az idézet első mondata a mű egy korábbi passzusát visszhangozza, mely így szól: „A jelenvalólétnek szüksége van arra, hogy tanúsítson egy önmaga-lenni-tudást, amely *lehetősége* szerint már mindenkor *van*” (311.o.). Jóllehet, itt nem a halál főtebb elemzett lehetőségéről, hanem a lenni-tudáséről van szó, közvetve mégis összefügg azzal, minthogy az önmaga-lenni-tudás már mindenkor létező lehetősége abból adódik, hogy a jelenvalólét véges lény, akibe a halál mintegy „befészkelte magát”. A feladat abban áll, hogy e lehetőség létre a tanúsítás ráébressze a jelenvalólétet. A lelkiismeret felhívása a tanúsításban valamit „értésünkre ad, *feltár*” (313.o.). Ez összhangban áll a tanúsítás feladatkörével kapcsolatos valamivel korábbi megállapítással, miszerint „(...) a tanúsításnak az a feladata (soll), hogy a jelenvalólétnek lehetséges tulajdonképpeni egzisztenciájában ’értésre adja’ (zu verstehen geben) önmagát (...)” (310.o.). A lelkiismeret felhívásának vetületében domborodik ki igazán a tanúsítás egy újabb, a hagyománytól eltérő jelentése, hogy nem valamilyen tényállás megállapítására, regisztrálására korlátozódik, hanem appellatív funkcióval rendelkezik.

A tulajdonképpeniség lehetőségének területén kibontakozó egzisztenciálék (halál, bűn, lelkiismeret) számai az elhatározottságban futnak össze: „Ezt a kitüntetett, magában a jelenvalólétben annak lelkiismerete által tanúsított tulajdonképpeni feltárultságot – *hallgatag, szorongásra kész kivetítését legsajátabb bűnös-létünkre* – nevezzük *elhatározottságnak*” (344.o.). Az elhatározottságra mint a jelenvalólét tulajdonképpeni igazságára hárul az a feladat, hogy a jelenvalólét egész-lenni-tudását, mely nem maradhat pusztán „egzisztenciális kivetülés”, egzisztens konkréciójában tanúsítsa. Ebben a kontextusban a lehetőség tanúsításának jelentése eltolódik az egzisztens megvalósulás felé, hiszen a hús-vér jelenvalólétnek a világ mindenkori szituációiban kell helyt állnia. Az elhatározottságban ekképp a jelenvalólét önnön lehetőségének tanújává válik, amennyiben a lelkiismeretben tanúsított felhívásra az elhatározott egzisztencia tanúsítja a választ.

